

УДК 330.341; 330.322

Управління інноваційно – інвестиційною діяльністю

Дудар Т.Г.
доктор економічних наук, професор,
Тернопільський національний економічний університет
Зигрій О.В.
пошукувач кафедри аграрного менеджменту і права
Тернопільський національний економічний університет

РОЗВИТОК БУРЯКОЦУКРОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

Анотація. В статті досліджено сучасні проблемні питання розвитку бурякоцукрової галузі. Запропоновано шляхи покращення роботи підкомплексу.

Annotation. Modern problem questions of development of sugar-beet industry are explored in article. Ways of improvement of subcomplex work are offered.

Ключові слова: бурякоцукровий підкомплекс, цукрова сировина, цукровиробництво, економічна ефективність, рентабельність, інноваційний тип розвитку, переробні підприємств.

Постановка проблеми. В умовах переходу до ринкових відносин основу економічного розвитку нашої держави визначають галузі аграрної економіки, які забезпечують необхідними продуктами та продовольчими товарами все населення країни. До таких галузей належить цукрова промисловість.

Бурякоцукровий підкомплекс агропромислового комплексу являє собою систему вищ і відносин відтворення, що існують у спеціалізованих галузях сільського господарства та промисловості, які забезпечують виробництво цукрової сировини, її транспортування, зберігання, переробку, реалізацію цукру і інших продуктів переробки. Відсутність досконалої державної політики з питань розвитку даної галузі призводить до негативних наслідків в цукровиробництві, тобто веде до занепаду та банкрутства переробні підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на актуальність та важливість функціонування цукрової промисловості, вважаємо за необхідне проаналізувати сьогоднішній незадовільний стан розвитку цукрових заводів та намітити шляхи виходу з даної ситуації, спираючись на дослідження вчених П.Т. Савлука, А. Фурси, І. Яремчука, І. Імаса, О. Олійника, І. Федоровича, О.Шпичака.

Зокрема вчені А.Фурса, О.Шпичак подають стверджувальні підстави для необхідного перегляду порядку визначення мінімальних цін на цукрові буряки та цукор,

оскільки вони не відповідають ринковим умовам, тобто не мають ринкової спрямованості. Цукробуряковий підкомплекс агропромислового комплексу не в змозі нормально розвиватися в напрямі ринкових відносин без інтеграції до світового економічного простору. Бурякоцукрове виробництво вимагає чергового регулювання цінового механізму, що передбачає запровадження ринкових підойм. Ціна на цукор має задовільнити потреби споживачів [9: 69-74].

Професор І.Яремчук на основі аналізів, які роблять сировинні лабораторії цукрових заводів, подає методи визначення зрілості і якості цукрових буряків, що дасть змогу отримати зрілішу цукрову сировину, призведе до зниження втрати маси буряків під час збирання, зберігання і збільшить вихід білого цукру майже на 5 відсотків [9: 9].

Зважаючи на специфічні особливості сільського господарства (використання землі, зв'язок виробничого процесу з біологічними процесами, залежність результату виробництва від погодніх умов), необхідно враховувати дослідження О.Олійника, які дає змогу вивчити різні прояви циклічності у динаміці економічних показників і визначити основні параметри циклів [4: 52].

Постановка завдання. В статті розглядаються актуальні питання сьогодення. Тільки розвиток в бік інноваційного спрямування дасть можливість підвищити ефективність галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тернопільська область належить до областей України, які за обсягом виробництва цукрових буряків у 2003 році займають перше місце [6: 358]. Однак виробництво цукрових буряків відчутно зменшилось скоротились і посівні площі (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка посівних площ, урожайностей та валових зборів цукрових буряків в Тернопільській області за 1990-2005 роки [8].

Рік	Показник		
	Посівні площі, тис. га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, тис. ц.
1990	107,29	309	33134
1995	91,23	220	20110
2000	63,88	188	12023
2003	78,26	201	15726
2004	65,12	185	12038
2005	76,17	205	15653
2005 р. до 2004 р., %	116,9	110,8	130
2005 р. до 1995 р., %	83,5	93,2	77,8
2005 р. до 1990 р., %	71	66,3	47,2

У 2005 році сільськогосподарськими підприємствами Тернопільської області зібрано 15653 тис. центнерів цукрових буряків із площі 76,17 тис. га. Площа посіву під цукрові буряки відносно 1990 року скоротилася в 1,4 рази, а валовий збір зменшився в 2,1 рази.

Дана ситуація пояснюється трансформацією посівних площ цукрових буряків у зернові культури. Причина полягає насамперед у відсутності необхідних матеріально-ресурсних засобів щодо обробітку земель, а це свідчить про наявність суттєвих недоліків в організації розвитку сільськогосподарського виробництва на нинішньому етапі переходу до ринкової економіки. Як видно із таблиці 1, урожайність цукрових буряків за минулі роки має тенденцію до зниження. Звітний рік виявився найкращим за останні три роки.

З 1998 року усі підприємства опинились на грані банкрутства, вартість акцій кожного ВАТ значно знизилась. Заводи перетворились в безправні філії. Реальні наслідки відрізняються від очікуваних. Коштів у розвиток виробництва ніхто не вкладає. Заготівля цукрових буряків знизилась. Так у "Поділлі" і 1999 році виробили 17,7 тисяч тонн цукру, а в 2003 році – 10,6 тисяч тонн. Заробітну плату на всіх заводах видають раз на рік і тільки цукром (ціна на 20 відсотків вища від ринкової). При таких розрахунках заборгованість людям складала 351,7 тисяч гривень. За власним бажанням почали звільнятися висококваліфіковані працівники. Кількість робочих місць скоротилась до мінімуму, майже кожен п'ятий працівник підприємств цукрової промисловості протягом року перебував у вимушеній відпустці. Оскільки цукрові заводи розташовані в населених пунктах, то збитковість підприємств відображається на соціальній сфері. Без опалення залишаються школи, житлові будинки, дитячі садки, лікарні, аптеки.

У 2004 році знайшовся інвестор – в особі товариства з обмеженою відповідальністю "Українська продовольча компанія". Було виділено 12 мільйонів гривень для шести філій області, хоча сума боргу на "Поділлі" на той час склала понад 8 мільйонів гривень. І в цьому ж році "Поділля припинило свою діяльність.

На даний час бурякоцукровий підкомплекс Тернопільської області представлений 8 цукровими заводами. Економічна криза, яка охопила всі галузі агропромислового комплексу, дала підставу стверджувати, що різке скорочення виробництва цукрових буряків призвело до зменшення випуску цукру (табл.2). Завантаженість виробничих потужностей цукрових заводів знизилась на 25 відсотків. Тривалість сезонного цукроваріння у 2005 році на семи підприємствах області скоротилась на 32 доби, при плановій 105 діб.

Таблиця 2

Динаміка виробництва основних видів продукції цукровими заводами Тернопільської області за 1998-2003 рр. (тис. тонн)

Вид продукції	Рік						2005 р. у % до 1998 р.
	1998	1999	2000	2003	2004	2005	
Цукор-пісок	128,8	108,7	136,7	78,7	105,7	241,5	187
Патока	42,0	33,1	27,1	40,3	36,8	47,2	112
Меляса	4,9	4,7	16,3	20,3	12,4	5,2	106
Жом сухий	0,8	2,1	2,3	2,0	2,3	3,6	450
Жом свіжий	852,6	697,8	776,2	1004,1	486,0	490,4	58
Вапно товарне	6,0	6,9	1,9	5,8	3,2	6,4	107

Як видно із таблиці 2, виробництво цукру-пуску збільшилось на 47 відсотків відносно випуску 1998 року і на 53 відсотки більше ніж за попередній рік. Порівнюючи ці показники із 1990 роком (вироблено 500 тисяч тонн), виробництво цукру скоротилося на 52 відсотки. Тенденція до зниження спостерігається і в наступних роках. Швидке збільшення виробництва цукру-пуску за звітний рік зумовлено переробкою імпоротної сировини двома підприємствами області. Вихід цукру-пуску із тростини становить 48,8 відсотків від загального виходу [3].

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 1994 року "Про перехід на приймання та оплату цукрової сировини з урахуванням фактичної цукристості" зазначається необхідність одержання з 1 тонни цукрових буряків не менше як 120 кілограмів цукру. Фактично ж у 2003 році одержано лише 95 кг. За таких умов цукор не конкурентоспроможний ні на зовнішньому, ні на внутрішньому ринках.

Тільки одна філія ЗАТ "Кременець-цукор" з 2000 року реалізує цукор у межах країни

(у 2002 році реалізовано 55 відсотків по ціні 2372 гривень за тону).

У чому ж проблема зниження цукристості? Це пояснюється впливом ряду факторів, що призвели до зниження ефективності вирощування цукрових буряків. Оскільки кінцевий результат залежить від ступеня якості сировини, то слід дотримуватись правильності сівозмін, формування та обробітку появи сходів, густоти рослин, оприскування, своєчасного і постійного міжрядного обробітку посівів з одночасним підживленням, ваги кореня. Важливим фактором підвищення якості цукрових буряків є досягнення повної зрілості. Буряки, зібрані у цей період, дають високий вихід цукру.

Збільшення виробництва і підвищення якості цукрової сировини є болючою і важливою темою сільськогосподарських підприємств. Правильне визначення витрат на вирощування та точне здійснення розподілу одержаних прибутків від реалізації цукру призведе до збільшення посівних площ цукрових буряків.

Поставлені завдання слід розглядати на рівні товаровиробника, оскільки вся цукросировина є давальницькою. Враховуючи те, що сівбою цукрових буряків займається приватний сектор, який зовсім не обізнаний з технологією виробництва, керівниками цукрових заводів повинні створюватися відповідні служби, які б з допомогою засобів масової інформації доводили до населення необхідну інформацію. Частково вона проводиться в агітаційній формі тільки в переддень збору врожаю, а не протягом весняно-літніх робіт. Ця агітація зводилась до конкуренції за збут сировини.

Таким чином, буряківництво з рентабельної галузі перетворилось у збиткову. Обсяг виробленої промислової продукції (робіт, послуг) у діючих оптових цінах підприємств без податку на додану вартість, акцизного збору та інших непрямих податків за 2002 рік зменшився на суму 43041,5 тисяч гривень. Це пояснюється зниженням вартості переробки 1 тони цукрових буряків. При розрахунку обсягу виробництва промислової продукції у діючих оптових цінах фактична собівартість переробки 1 тони цукрових буряків по всіх господарствах в середньому за 2002 рік склала 67,20 гривень [8]. Обсяг виробленої промислової продукції у діючих оптових цінах підприємств за 2003 рік збільшився в 2 рази в порівнянні із минулим роком, оскільки цей показник включає переробку імпортової сировини, яка у 2002 році на цукрові заводи області не заводилась.

Цукрові заводи почали втрачати стабільність сировинних зон. Заінтересованість у стабілізації розвитку сировинних зон дає їм можливість впевнено прогнозувати свою виробничу і фінансову діяльність на маркетинговій основі, здійснювати модернізацію та реконструкцію матеріально-технічної бази.

Подолати ситуацію, яка нині склалась у бурякоцукровому виробництві, без розвитку інтеграційних процесів досить складно. Керівники переробних підприємств сільськогосподарські товаровиробники проявляють ініціативу щодо формування інтегрованих бурякоцукрових виробничих структур.

Важливою складовою цього процесу є забезпечення економічного інтересу сільськогосподарських підприємств у нарощуванні цукрової сировини, створення умов для здійснення прибуткового виробництва цукрових буряків. Значну частину функцій щодо забезпечення товаровиробників цукрової сировини насінням, мінеральними добривами, хімічними засобами захисту рослин, паливно-мастильними матеріалами взяли на себе окремі цукрові заводи.

Процес виробництва продукції в сільському господарстві здійснюється під впливом природних умов, а його тривалість залежить від впливу зовнішнього середовища на біологічні процеси розвитку рослин (світло, температура повітря, опади) [2:65].

Цукрові заводи Тернопільщини не мають своїх високопродуктивних бурякозбиральних комплексів, які б під час осіннього сезону польових робіт надавали послуги сільськогосподарським товаровиробникам на збирання цукрової сировини. Сьогоднішня хімічна і машинобудівна промисловість України не має можливості виробляти достатню кількість необхідних технічних засобів, добрив, гербіцидів. Було

правильним залучення іноземних фірм і компаній для прискорення застосування новітніх технологій вирощування цукрових буряків. Залучати іноземних інвесторів до співпраці можна по різному, але при цьому слід враховувати раціональні і ефективні форми співробітництва для вирішення завдань буряківників і цукровиробників.

Досвід розвинених країн підказує, що головним інвестором національного виробництва є громадяни, вклади яких страхуються державою. У Німеччині інвестування економіки на 70 відсотків відбувається за рахунок власних надходжень її громадян. Другим інвестором за обсягом вкладень у відтворення капіталу є німецькі банки. І третє місце – іноземні інвестори [4:2].

Бурякоцукрове виробництво належить до досить розвинутої пріоритетної сфери діяльності сільськогосподарських і промислових підприємств на інтегрованій основі. Особливого значення набуває підвищення урожайності цукрових буряків, збільшення виходу цукру з одиниці сировини при зниженні виробничих витрат на всіх технологічних ланках бурякоцукрового виробництва.

Важливе значення має застосування сучасних перевірених практикою ресурсозберігаючих технологій вирощування цукрових буряків. Відсутність достатньої кількості необхідних матеріально-технічних ресурсів у сільськогосподарських товаровиробників не дає можливості їм самотійно реалізувати переваги нових технологічних рішень у буряківництві.

Сільськогосподарські товаровиробники зацікавлені вирощувати цукрові буряки за умов повного відшкодування переробними підприємствами їх виробничих витрат і одержання на ці витрати відповідної маси прибутку. При цьому важливо досягти забезпечення прямої залежності між якістю виробленої і поставленої сільськогосподарськими підприємствами заводам цукрової сировини та розмірами одержаного прибутку.

Пропонована структура розвитку інтеграційних зв'язків у бурякоцукровому підкомплексі області ставить за мету забезпечення докорінного поліпшення постачання сільськогосподарським товаровиробникам мінеральних добрив, насіння, хімічних засобів захисту рослин від хвороб, шкідників та бур'янів, тракторів, сівалок точного висіву насіння, обприскувачів, бурякозбиральних комбайнів, інших машин, механізмів та знарядь (рис. 1).

Зацікавленість в цьому проявляється не тільки у сільськогосподарських господарств, а й у переробних підприємств. Адже зниження витрат на вирощування цукрової сировини і підвищення вмісту цукру в буряках істотно впливає на собівартість виробництва готової продукції, що є однією з важливих умов забезпечення її конкурентоспроможності при виході на внутрішній і світовий ринок цукру.

В бурякоцукровому виробництві інтеграція набуває дедалі ширшого розвитку. Це переконливо свідчить про реальні можливості виходу галузі з кризового стану, відновлення ринків збуту.

Основним із визначальних напрямків цього процесу стає створення й ефективне функціонування системи матеріально-ресурсного забезпечення буряківництва, а також забезпечення обґрунтованого регулювання економічних відносин між суб'єктами інтегрованого виробництва.

Основні недоліки могли б бути усунені державним регулюванням, а саме: вдосконалення контролю держави за цінами на певні види товарів, податковою політикою, державним регулюванням виробництва і реалізацією цукру, сприянням розвитку різних форм власності. Урядом приймаються закони, укази, постанови, але механізм їх виконання в багатьох випадках відсутній.

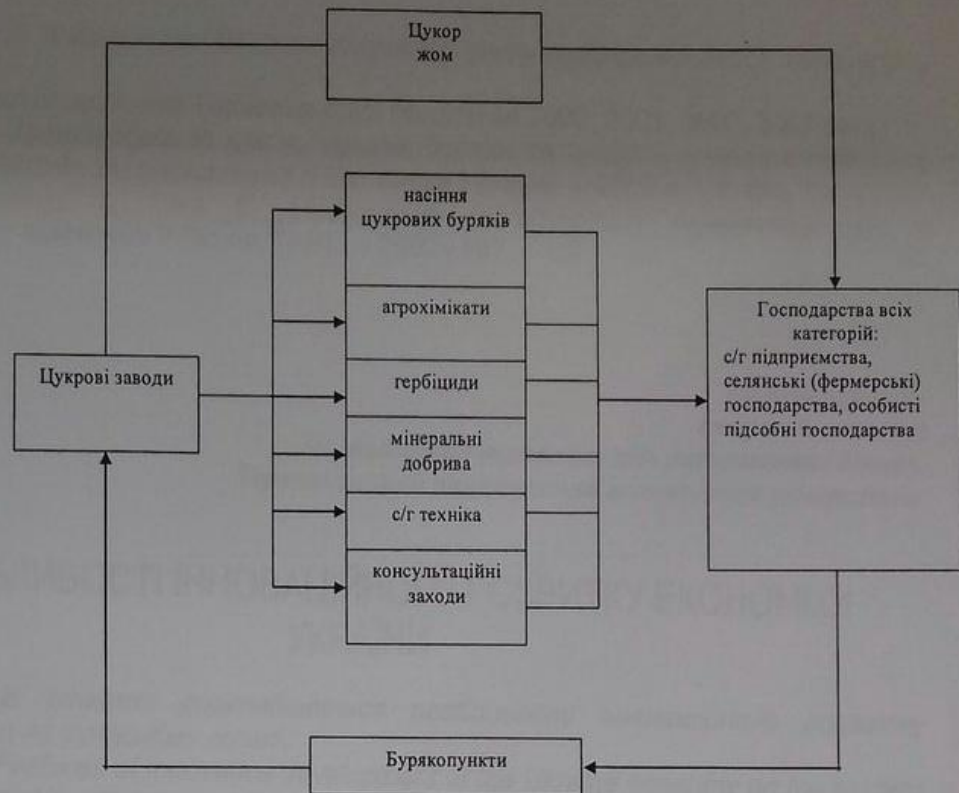

Рис. 1. Пропонована структура розвитку інтеграційних зв'язків у бурякоцукровому підкомплексі Тернопільської області.

Висновки з даного дослідження. Отже, аналізуючи стан розвитку галузі, встановлено, що важливим і актуальним в діяльності цукробурякового підкомплексу повинно висуватися питання про збільшення строків надання банківськими структурами довготривалих кредитів. Адже оновлення матеріально-технічної бази буряківництва не обходиться в один рік. Розвиток інтеграційних процесів у цукробуряковому підкомплексі є важливим засобом відродження галузі і виходу України на світовий ринок цукру. Підприємці, працівники, товаровиробники повинні спільними зусиллями шукати ефективні важелі, надійні засоби для утворення міцної партнерської співпраці, виходу із кризової ситуації. Держава в свою чергу повинна надати допомогу у створенні відповідних умов – кредитних, митних, цінових, закупівельних, законодавчих.

Література

1. Багрій Т.В. Розвиток економічних відносин в інтегрованому цукробуряковому виробництві // Економіка АПК – 2003. - №4 – с.117.
2. Ильевич С.В. Ливинський Ф.А. И назвали свеклу сахарной. – М: В – во «Агропромиздат», - 1998. – с. 65 – 80.
3. Звіти підприємств по продукції за 1998 – 2003 р.р. // Державна статистична звітність.
4. Ласкавий А. Зростаємо. Заради збагачення Європи. "Голос України" від 20 липня 2001 року.
5. Олійник О.В. Циклічність у динаміці урожайності сільськогосподарських культур // Економіка АПК. – 2003. - №3. – с.52.
6. Саблук П.Т. Нова економічна парадигма формування національної продовольчої безпеки України у XXI ст.– К.: ІДЕ УААН, 2001.

7. Саблук П.Т. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції. – К.: ІАЕ, 2000.
8. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2000, 2001, 2002, 2003 роки.
9. Фурса А. Трансформація цін на цукрові буряки та цукор – основа стабільного розвитку цукробурякового пікомплексу // Економіка України. – 2003 р. – с. 69.
10. Яремчук І., Гега С. Підвищення ефективності сировинних зон в цукробуряковому комплексі // Вісник ТАНГ. – 2002 - №7. – с.8.

Олійничук В.М.
старший викладач
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу,
Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. В статті розглядаються особливості інноваційного розвитку економіки України на сучасному етапі.

Annotation. Features of innovative development of the Ukraine economy on the modern stage are considered in article.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, наука, технологія, конкурентні переваги, організаційно-економічний механізм управління ринкові відносини.

Постановка проблеми. Як показують численні публікації вітчизняних та зарубіжних вчених, розвиток економіки у другій половині ХХ і на початку ХХІ ст. нерозривно пов'язаний із впровадженням ринкових відносин у сферу науки і технологій, формуванням та швидкою зміною ролі цього нового сектора світової економіки.

Основою національної економічної політики має стати утвердження України як високотехнологічної держави, народне господарство якої здатне виробляти найновішу продукцію з високим рівнем якості. Головна ознака постіндустріального суспільства — це поява специфічних суспільних утворень і відносин, джерелами конкурентної переваги яких стають принципово нові розробки, тобто інновації.

Інноваційний поступ сучасного економічного зростання змінює його основу: рушійною силою розвитку стає не промислове виробництво, а розробки й технології. Провідним фактором виробництва стає інтелектуальна складова процесу.

Отже, проблема у загальному вигляді полягає в знаходженні шляхів якнайшвидшого планування всіма суб'єктами господарської діяльності інноваційних засад зростання, підвищення ролі й ефективності в інноваційному процесі науково-технологічної складової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття інноваційного розвитку, що протягом другої половини минулого сторіччя розвивалося західними вченими, за соціально-економічним змістом відповідає поняттю науково-технічного прогресу. Аналіз літературних і наукових джерел [3; 12; 14 і ін.] показує, що поняття інноваційного розвитку ґрунтовніше розроблене у теорії інноваційних процесів, орієнтованій на ринкову систему господарювання. Теорія інноваційних процесів є синтезом декількох груп теорій і концепцій: циклічності і нерівномірності інноваційного розвитку, довгих хвиль, кластерів та класифікації нововведень (М. Кондратьєв, Й. Шумпетер, Г. Менш, О. Анчишкін та ін.);